

А тот, кого учителем считаю,
Как тень прошел и тени не оставил,
Весь яд впитал, всю эту одурь выпил,
И славы ждал, и славы не дождался,
Кто был предвестьем, предзнаменованием,
Всего, что с нами после совершилось,
Всех пожалел, во всех вдохнул томленье –
И задохнулся...

А. Ахматова, *Учитель* (с. 489).

Закрывая последнюю страницу мемуаров, рука тянется за томиком стихов Иннокентия Анненского, вновь воскресшего благодаря воспоминаниям современников, собранных в одно целое и предложенных читателю в умелой расстановке литературно-критических акцентов. Благодаря составителям сборника заполнилась еще одна белая страница культурного контекста Серебряного века.

Diana Oboleńska

Валентина Хархун, СОЦРЕАЛІСТИЧНИЙ КАНОН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ГЕНЕЗА, РОЗВИТОК, МОДИФІКАЦІЇ, Ніжин: ТОФ «Гідромакс», 2009, ss. 508.

Презентована монографія Валентини Хархун промовисто засвідчує, що своєрідне табу на дослідження соцреалізму в українському літературознавстві минає. Це несе велику надію, що почався час неупередженої, конструктивної і продуктивної дискусії про тоталітарну спадщину в українській літературі, чи ширше – українській культурі у цілому.

Праця Валентини Хархун безумовно піднімає одну з найбільш актуальних проблем для сучасного українського літературознавства, тобто необхідність комплексного і синтетичного пере-читання українського вкладу в радянську літературу сталінської доби. Завдання, які поставила перед собою дослідниця (обґрунтувати концепцію соцреалізму з огляду на його оприявлення в українській літературі; дослідити стратегію формування соцреалістичного канону в українській літературі; проаналізувати соцреалістичну картину світу, її міфологічну природу та основні форманти; розглянути редукції соцреалістичного канону в умовах „загроженої” культури та в жданівську добу, а також дослідити процес унормування радянської історії української літератури

як канону й іконостаса) вдалося їй зреалізувати успішно. І хоча перші проби дослідження соцреалізму з позиції новітнього літературознавства на українському ґрунті були зроблені ще під кінець 80. і впродовж 90. років ХХ ст. (я маю тут на увазі аналітичні роботи Г. Грабовича, С. Павличко, Т. Гундорової, а також дещо пізніші праці І. Дзюби, Т. Свербілової чи В. Агеєвої та І. Захарчук), то Валентині Хархун вдалося з успіхом віднайти свій власний дослідницький шлях і системно розкрити перед нами нову панораму української літератури 1934–1954 р.

І тут відразу виникає запитання, чому авторка на ініціальну дату своїх літературознавчих досліджень вибрала рік 1934? З одного боку це абсолютно зрозуміла справа – це рік Першого всесоюзного з'їзду радянських письменників, на якому експліцитно проголошено диктатуру соцреалізму. Але з другого боку, коли авторка ставить перед собою мету «актуалізувати проблему українського досвіду» в загальному контексті радянської літератури, коли вона предметом свого дослідження робить «генезу, розвиток та модифікації соцреалістичного канону в українській літературі», рік 1934 не вистачає. Я глибоко переконана, що треба повернутися до кінця 20. років ХХ ст., коли імпліцитно «гартується» парадигма соцреалізму. Я маю тут на увазі передусім «виробничі романи», які досі чекають на заактуалізоване пере-читання, а які свого часу зароджували соцреалістичний літературний канон (протоканон?), які були дуже популярні серед читачів і які широко коментувала тогочасна преса. Дослідниця частково доторкається до цієї проблеми в підрозділі *Радянська історія літератури як канон*, у якому вона розглядає літературознавчі проекти канонізування української літератури 20.-50. ХХ ст. Велика шкода, що ці тенденції не «прозвучали» в науковому дискурсі В. Хархун на рівні літературної практики українських письменників.

Все-таки, моє зауваження не означає, що концепція Валентини Хархун не є переконливою. Вже на перший погляд видно, що дослідниця свій науковий дискурс зосередила передусім на «індивідуальних літературних портретах» ікон українського соцреалізму – творчості А. Головка, П. Тичини, М. Рильського, О. Корнійчука, О. Довженка чи Ю. Яновського, письменників, яких тексти сильно зідеологізовані і зафальшовані, використовувались радянською владою для потреб офіційної культурної політики. В цей вертикальний рівень композиції (с. 48) авторка вбудувала ряд вузлових проблем та механізмів культурного будівництва, що стимулювали розвиток і функціонування української версії соцреалістичного канону (с. 45).

Ключові проблеми своїх досліджень, вписаних в культурологічний горизонт, Валентина Хархун цікаво згрупувала в три основні розділи, які охоплюють питання, по-перше, протоканону і канонізації української радянської літератури, по-друге, соцреалістичної картини світу (тут мова йде про рух від ідеології як релігії до витворення сакрального міфу й усталення онтологічного

проекту тоталітаризму) і врешті, по-третє, модифікації та редукції канону в умовах загроженості (три моделі війни – офіційна, реабілітаційна і ревізійна), «за часів жданівщини або високого сталінізму та в контексті творення історії, або ж історіографії літератури як зразкового канону для наслідування». Мою увагу особливо притягнули фрагменти монографії про П. Тичину як «митця в каноні» соцреалістичного іконостаса, про міфічний світ тоталітаризму в поезії М. Рильського, як і «привабливі» дослідження про українську лєнініану. Натомість виняткову «спрагу» поглибленої лектури залишили у мене фрагменти книжки про позитивного героя у контексті тоталітарної антропології (ці проблеми авторка потрактувала, як на мою думку, надто поверхово) та остання частина монографії, про українську літературу в добі «високого» сталінізму, яка взагалі могла б бути підставою для окремих аналітично-синтетичних досліджень.

Повністю переконливо виглядають висновки, у яких Валентина Хархун узагальнює результати свого дослідження, чітко підкреслюючи, що українська література 1934-1954 р. представляє собою самодостатню і продуктивну національну версію, яка – вписана в загальний контекст радянського літературного процесу – може і повинна читатися незалежно.

В цілому ж робота В. Хархун репрезентує потужний науковий потенціал, який спонукає до наступних продуктивних досліджень історії української літератури ХХ ст. Книжка адресована не тільки теоретикам та історикам української літератури, але усім, хто цікавиться сучасними дослідженнями радянської літератури взагалі.

Agnieszka Matusiak

Aleksander Kiklewicz, TZW. CZŁONY PRZYŁĄCZONE A STATUS REFERENCYJNY WYPOWIEDZI, [w:] PODSTAWOWE STRUKTURY ZDANIOWE WSPÓŁCZESNYCH JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH: BIAŁORUSKI, BUŁGARSKI, POLSKI, red. Aleksander Kiklewicz, Małgorzata Korytkowska, Olsztyn 2010, s. 345-361.

Jedną z nowości wydawniczych Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie jest książka pod redakcją Aleksandra Kiklewicza oraz Małgorzaty Korytkowskiej *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski* (2010r.). Swoją uwagę chciałabym jednak skupić nie na monografii jako całości, lecz na wybranym fragmencie tego opracowania, a mianowicie na rozdziale autorstwa A. Kikle-